

Sabbat en zondag

**sabbat en zondag
onderzocht in de bijbel**

Floor van der Rhee

Gouda, 1 juni 2007

Copyright en eigendom: Uitgeverij Fuma
Dit artikel is te vinden op website: [artikel Sabbat en zondag](#)

Inhoudsopgave

1	Sabbat en zondag.	<u>1</u>
1.1	De tijd van het Oude Testament.	<u>1</u>
1.1.1	De schepping.	<u>1</u>
1.1.2	Na de zondvloed.	<u>1</u>
1.1.3	De sabbat in het sinaïtisch verbond.	<u>2</u>
1.1.4	De stand van zaken bij de eerste komst van de Heere Jezus.	<u>2</u>
1.2	De tijd van het Nieuwe Testament.	<u>3</u>
1.2.1	De tijd van de eerste komst van de Heere Jezus.	<u>3</u>
1.2.2	Het belang van het houden van de sabbat door de Heere Jezus.	<u>3</u>
1.2.3	De tijd van Handelingen.	<u>3</u>
1.2.4	Het apostelconvent.	<u>4</u>
1.2.5	De samenkomsten van de eerste gemeenten.	<u>4</u>
1.2.6	Maakt de sabbat niet meer uit?.	<u>5</u>
1.2.7	Het belang van een niet gebroken Schrift.	<u>6</u>
1.3	Wet (verbond) en evangelie.	<u>6</u>
1.4	De achtste dag in de Tora.	<u>7</u>
1.5	Sabbat en zondag na de eerste komst van de Heere Jezus.	<u>8</u>
1.6	De toekomst.	<u>9</u>
1.6.1	Sabbat.	<u>9</u>
1.6.2	Achtste dag.	<u>9</u>
1.6.3	Symboliek.	<u>10</u>
1.7	Eindconclusie.	<u>10</u>
1.8	De eeuwigheid.	<u>11</u>
2	Meer weten?	<u>12</u>
2.1	Boek.	<u>12</u>
2.2	Website.	<u>12</u>

1 Sabbat en zondag

"En God zag al wat Hij gemaakt had, en ziet, het was zeer goed. Toen was het avond geweest, en het was morgen geweest, de zesde dag. Alzo zijn volbracht de hemel en de aarde, en al hun heir. Als nu God op de zevende dag volbracht had Zijn werk, dat Hij gemaakt had, heeft Hij gerust op den zevende dag van al Zijn werk, dat Hij gemaakt had. En God heeft den zevende dag gezegend, en die geheiligd; omdat Hij op denzelfden gerust heeft van al Zijn werk, hetwelk God geschapen had, om te volmaken.." (Gen. 1:31 - 2:3)

1.1 De tijd van het Oude Testament

1.1.1 De schepping

Uit het scheppingsverhaal blijkt:

- God rustte op de zevende dag.
- God zegende de zevende dag.
- God heiligde de zevende dag, dat wil zeggen, zette de zevende dag apart.

In Genesis wordt de zevende dag nog geen sabbat genoemd, wel dat God rustte: sabbat hield: de zevende dag is de dag waarop God heeft gerust. Er staat echter niet vermeld dat God aan de mens een gebod geeft om de zevende dag te houden.

Het is ook duidelijk wanneer een dag begint: telkens klinkt het weer: "Toen was het avond geweest, toen was het morgen geweest, dag ...". Een dag begint bijbels gezien 's avonds. De sabbat begint 's avonds, wat bij ons vrijdagavond wordt genoemd. Dan wordt over de hele wereld door de Joden en ook door steeds meer gelovigen uit de volken erev sabbat gevierd.

Na deze eerste zeven dagen komen uiteraard gewoon de volgende dagen, de dagen waarop Adam en Eva op de aarde leven, de zondeval, en het hele vervolg van de geschiedenis tot nu toe.

1.1.2 Na de zondvloed

Na de zondvloed geeft God aan Noach en zijn zonen nieuwe wetten, die ruimer waren dan bij de schepping. In Gen. 1:29 gaf God het beste van het beste, namelijk de vruchten aan de mens. In Gen. 3:18 gaf God ook het kruid van het veld aan de mens, omdat na de zondeval het aardrijk was vervloekt en waarschijnlijk dus minder vruchtbaar was geworden. Na de zondvloed gaf God in Gen. 9:3 ook alle dieren tot eten.¹ Zowel de reine als de onreine dieren gaf God aan de mens om te eten (maar geen bloed, dus b.v. geen bloedworst). En over de zevende dag geen enkel woord.

De zeven noachidische geboden zijn:

- 1 het gebod tot het scheppen van een rechtsorde.
- 2 het verbod op godslastering.
- 3 het verbod op afgodendienst (afgoderij).
- 4 het verbod van ontucht (hoererij).
- 5 het verbod van het vergieten van bloed (moord).
- 6 het verbod van diefstal en roof.
- 7 het verbod een deel te eten van een nog levend dier (verstikte, bloed).

---

¹ God gaf waarschijnlijk alle dieren aan de mens tot voedsel omdat de beschermende schil van water (Gen. 1:7, te vergelijken met de ringen van Saturnus) bij de zondvloed neer was gekomen, en de aarde nu nog minder voortbracht. Toen de continenten uiteendreven (Gen. 10:25) kwam het water dat de beschermende schil om de aarde uitmaakte in de oceanen terecht.

Aangezien iedereen van Noach en zijn zaad afstamt, gelden deze geboden voor alle mensen, zowel Joden als heidenen. Deze zeven geboden zijn net als de tien geboden te zien als hoofdgroepen, die nader kunnen worden uitgewerkt in subgeboden. Deze zeven noachidische geboden zijn al eeuwen voor Christus bekend en uitgewerkt in de Joodse traditie. Voor de heidenen is er dus zowel bij de schepping als na de zondvloed geen gebod van God om de sabbat te onderhouden.

1.1.3 De sabbat in het sinaïtisch verbond

Pas in Ex. 16:23 wordt het eerst over de onderhouding van de sabbat gesproken, en blijkt dat de sabbat dus wel bekend was. God heeft aan de kinderen Israëls de sabbat gegeven (Ex. 16:29). In Ex. 20:8 wordt het sabbatsgebod herhaald in de tien woorden. De zevende dag is de rustdag, de sabbat van God, en daarom gebiedt God aan het volk Israël om ook te rusten op de zevende dag.

De sabbat is het teken van het verbond van God met Zijn volk Israël (Ex. 31:16,17). De sabbat is ook het eerste van al de feesten die aan Israël worden gegeven in Lev. 23.

Verder zijn er nog meer sabbatten, rustdagen, zo wordt b.v. de Grote Verzoendag ook een sabbat genoemd. Ook is het zevende jaar een rustjaar (Lev. 25:4).

1.1.4 De stand van zaken bij de eerste komst van de Heere Jezus

Bij de schepping / zondeval en bij Noach na de zondvloed is er nog totaal geen sprake van een besnijdenis, is er geen gebod om de zevende dag te onderhouden, en bij Noach na de zondvloed mocht de mens letterlijk alles eten.

Bij Abraham / het volk Israël is er echter sprake van de besnijdenis, moet de sabbat worden onderhouden, en wordt het eten van vlees drastisch ingeperkt tot alleen de reine dieren. Hoewel bij Noach het onderscheid tussen reine en onreine dieren echter blijkbaar wel bekend was, Gen. 7:2,3). Tegen Israël wordt echter niet gezegd dat ze ook aan de heidenvolken moeten zeggen om de sabbat te onderhouden. Echter wel als een heiden als vreemdeling in het land woont bij het volk Israël, moet de heiden ook de sabbat onderhouden (Deut. 5:14).¹

Conclusie: het volk Israël, het uitverkoren volk, is door God in een andere positie gesteld dan alle andere (heiden-)volken: Israël heeft de besnijdenis, de sabbat en de voedselwetten, de andere volken hebben die niet (Rom. 9:4, 2:14). Israël is een volk dat door God apart is gezet (geheiligd), en heeft meer geboden dan de heidenvolken. Israël heeft de tien woorden (= de tien geboden), waaronder het sabbatsgebod, de heidenvolken hebben een deel daarvan, namelijk de zeven noachidische geboden.

De heidenvolken hebben geen gebod om de sabbat te onderhouden, noch bij de schepping, noch na de zondvloed, noch na de vorming van het volk Israël bij de Sinai. Wel moet Israël de sabbat onderhouden, het is een teken van het eeuwig verbond tussen God en Zijn volk. God heeft Zich ook zeer vertoord omdat Israël de sabbat niet hield. Dat was ook één van de redenen van de diaspora (Nehemia 13:18).

---

¹ Het land Israël is ontzettend belangrijk bij God. Nog vòòr sprake is van een volk, wordt het land genoemd (Gen. 12:1). Het land moet heilig zijn. Het volk moet heilig zijn, anders verdraagt het land haar inwoners niet (Lev. 18:25-28, Jes. 24:3-6, Lev. 26:31-35,43, 2 Kron. 36:21, Ez. 20:20-25, Jer. 17:19-27).

1.2 De tijd van het Nieuwe Testament

1.2.1 De tijd van de eerste komst van de Heere Jezus

Bij de (eerste) komst van Christus blijkt dat uit de evangeliën dat Israël de sabbat onderhoudt. Er zijn wel discussies tussen de Heere Jezus met de farizeeërs over de precieze invulling van de sabbat, maar de Heere Jezus heeft de sabbat nooit gebroken!¹

Bij het lijden en het sterven en de opstanding van de Heere Jezus verandert er helemaal niets aan de sabbat. Onbegrijpelijk hoe iemand kan denken dat de sabbat dan wordt gebroken! Toen de Heere Jezus stierf, rustten de discipelen naar het gebod (Luk. 23:56). En ook de Heere Jezus Zelf hield bij Zijn lijden en sterven Zich aan de sabbat: Hij stond niet op de sabbat op, maar op de eerste dag van de week: op de sabbat rustte Hij in het graf. Het tegendeel van breken van de sabbat: de Heere Jezus vervulde ook de sabbat. De Heere Jezus heeft Zelf gezegd in Matth. 5:17: "Meent niet, dat Ik gekomen ben, om de wet of de profeten te ontbinden; Ik ben niet gekomen, om *die* te ontbinden, maar te vervullen.". De Heere Jezus maakt de wet vol, Hij Zelf zegt dat Hij die niet afschaft.

Zo heeft de Heere Jezus en al de apostelen ook altijd kosher gegeten, overeenkomstig de voedingswetten die God in de Tora aan Zijn volk Israël heeft gegeven. Ook in b.v. Markus 7:15-23 zegt de Heere Jezus niet dat het Joodse volk opeens maar van alles moet gaan eten. Helemaal binnen de context van de Joodse wet betreffende kosher eten zegt de Heere Jezus dat het voedsel dat de mens gebruikt zijn lichaam binnengaat, en er niets mis mee is dat dat voedsel tenslotte weer afgescheiden wordt. Maar de vuile taal die iemand bezigt, die verontreinigt de mens.

1.2.2 Het belang van het houden van de sabbat door de Heere Jezus

Het is van groot belang dat onze Heere Jezus altijd de sabbat heeft gehouden: anders zouden wij niet behouden kunnen worden!!

De Heere Jezus is gekomen onder de wet, en moest het Lam zijn dat de zonde der wereld wegdraagt (Joh. 1:29). Daartoe moest de Heere Jezus Zelf helemaal zonder zonde zijn (Lev. 21:23, 22:20, Hebr. 4:15, 1 Petr. 1:19).

En hoe zou de Heere Jezus onze zaligmaker kunnen zijn geweest als Hij, in strijd met Gods gebod, een boterham met ham zou hebben gegeten?

Overdreven? Maar er zal niet tittel of jota van de wet voorbijgaan... (Matth. 5:18,19). De Heere Jezus heeft geen enkele zonde gedaan (2 Kor. 5:21), ook niet de kleinste zonde. Die in één gebod struikelt, is schuldig aan al de geboden... (Jak. 2:10). Ofschoon de Farizeeën Hem ten onrechte beschuldigden (Joh. 5:18), hoe zouden wij kunnen beweren dat de Heere Jezus de sabbat brak, en toch onze Verlosser is?

1.2.3 De tijd van Handelingen

Na de opstanding blijft de sabbat ook gewoon worden onderhouden. Er wordt wel eens gedacht dat in het Nieuwe Testament niets staat over de onderhouding van de sabbat. Dat is echter in het geheel niet waar:

- in Hand. 6:7 staat dat een grote schaar van priesters het geloof gehoorzaam werd, die

---

¹ Zie voor een uitgebreide weerlegging dat de Heere Jezus ooit de sabbat zou hebben gebroken het boek "Van Sjabbat naar Zondag", "Een historisch onderzoek naar de opkomst en viering van de zondag in het vroege Christendom", Samuele Bacchiocchi, Bread of Life Uitgeverij, Vlissingen, 2003.

hebben echt nog steeds de sabbat onderhouden.

- in Hand. 21:20 dat er duizenden van Joden (letterlijk tienduizenden) zijn die geloven, en dat ze allemaal ijveraars van de wet zijn. Die hebben dus ook geijverd voor de onderhouding van de sabbat.
- Paulus heeft zich ook altijd aan de sabbat gehouden, hij bevestigt in Hand. 21 plechtig voor het aangezicht van God volgens de wetten van het nazireeërschap (Num. 6) dat hij altijd de wet heeft gehouden, en de Joden zo ook altijd heeft geleerd (21:20-26). In Hand. 23:9 betogen de Farizeeën dat zij geen kwaad vinden in Paulus, als hij de sabbat niet zou houden zou hen dat echt wel voor de voeten zijn geworpen.

1.2.4 Het apostelconvent

In Hand. 15 vindt de bijeenkomst plaats te Jeruzalem met de vraag waaraan de heidenen zich moeten houden, naar aanleiding van messiasbelijdende Joden die willen dat heidenen zich laten besnijden en zich aan de hele wet houden. Dan wordt teruggegrepen op de geboden die God aan Noach en zijn zonen heeft gegeven, de noachidische geboden. (In het Jodendom is de wet ondeelbaar, het noemen van enkele geboden impliceert de hele wet.) Duidelijk wordt geschreven aan de heidenen om zich daaraan te houden, meer hoeft echt niet (Hand. 15:23-29). Ook door de apostelen (en door de Heilige Geest, vers 28) wordt er dus geen gebod gegeven aan de heidenen om de sabbat te onderhouden.

1.2.5 De samenkomsten van de eerste gemeenten

De apostelen en de discipelen onderhouden de Tora en onderhouden dus ook de sabbat. Op de sabbat waren de apostelen en de discipelen in de tempel of in de synagoge. De bijeenkomst van de messiasbelijdende Joden vond niet op de eigenlijke sabbat plaats, maar daarna, als de sabbat is afgelopen, onze zaterdagavond. Op de eerste dag der week, zondag, komen de discipelen bijeen, Hand. 20:7. De eerste dag begint in het Jodendom immers wanneer de zon ondergegaan is. In Hand. 20:7 is dit ook zeer duidelijk te zien: Paulus strekte zijn rede uit tot de middernacht. En hij was echt niet 's morgens al begonnen. (Het brood breken doet men immers 's avonds, Matth. 14:15, Luk. 24:29,30). En lampen branden niet overdag, maar 's avonds (Hand. 20:8).

De discipelen zijn dus op de sabbat in de synagoge, en komen na afloop van de sabbat (zaterdagavond, op de tijd dat de Heere Jezus opstond) samen om het brood te breken, om zo de dood van de Heere Jezus te herdenken. Zondag is voor de apostel Paulus geen bijzondere dag, hij reist zondagmorgen verder (Hand. 20:7,13). Het is ook duidelijk dat er geen dag tussen zat, zodat Paulus op zaterdagavond zijn redevoering hield, en op maandag verder reisde. Want Paulus spreekt juist 's avonds, omdat hij zo'n grote haast heeft (Hand. 20:1). En uit Hand. 20:11 is duidelijk dat Paulus het wel heel laat maakt, de zon van de zondagmorgen begint zelfs al op te komen, en dan vertrekt Paulus en reist hij verder.

De in Hand. 20.7 beschreven samenkomst van de messiasbelijdende gemeente betekent niet noodzakelijk dat in die tijd de samenkomst altijd op zaterdagavond plaats vond. Het lijkt mij echter wel waarschijnlijk dat dit zo gegroeid is. Paulus ging immers zelf altijd eerst naar de synagoge op sabbat. In Hand. 13:43 zien we dat als de synagoge uit is, Paulus verder spreekt met de Joodse gelovigen in de Heere Jezus. In Hand. 13:44-50 blijkt wel dat op de sabbat de hele stad samenkomt, zowel Joden als heidenen, maar voor de heidenen is er geen plaats, en Paulus en Barnabas moeten vertrekken. De samenkomst van Joden en heidenen op basis van het geloof in de Heere Jezus zal dan vast niet in de synagoge, maar daarna plaats hebben, dat wil zeggen op onze zaterdagavond: de eerste dag der week.

De zaterdagavond is het moment dat de Heere Jezus opstond. Matth. 28:1:

"En laat na de sabbat, als het begon te lichten, tegen den eersten dag der week, kwam Maria Magdalena, en de andere Maria, om het graf te bezien. En ziet, er geschiedde een grote aardbeving; want een engel des Heeren, nederdalende uit den hemel, kwam toe, en wentelde de steen af van de deur, en zat op denzelfden. En zijn gedaante was gelijk een bliksem, en zijn kleding wit gelijk sneeuw. En uit vrees van hem zijn de wachters zeer verschrikt geworden, en werden als doden. Maar de engel, antwoordende, zeide tot de vrouwen: Vreest gijlieden niet; want ik weet, dat gij zoekt Jezus, Die gekruisigd was. Hij is hier niet; want Hij is opgestaan, gelijk Hij gezegd heeft. Komt herwaarts, ziet de plaats, waar de Heere gelegen heeft." (Matth. 28:1-6)

"Laat na de sabbat, tegen het aanbreken van de eerste dag der week, ging Maria van Magdala en de andere Maria het graf bezien." (Matth. 28:1, nieuwe vertaling)

In het misjna-hebreeuws is een gebruikelijke uitdrukking: "motzay-sjabbat or-le-echad be-sjabbat". Dit is letterlijk: "aan het eind van de sabbat in het licht van de eerste dag", maar is de gebruikelijke uitdrukking om te zeggen: "bij het einde van de sabbat, in de nacht voor de zondag".¹ Yeshua is na de sabbat opgestaan, op onze zaterdagavond, namelijk op de eerste dag van de week. En dit is de dag van het feest der eerstelingen, en moest de garf worden bewogen in de tempel. Dit is de tijd waarop de eerste gemeenten samenkwamen. Na de sabbatsrust het loven en prijzen van de Messias, de Heere Jezus.

1.2.6 Maakt de sabbat niet meer uit?

Uit Rom. 14:5,6 zou men kunnen concluderen dat het niet uitmaakt welke dag men houdt. Het is echter niet juist om op basis hiervan te concluderen dat de sabbat er niet meer toe doet. Paulus schrijft dit waarschijnlijk aan de Romeinen vanwege hun vragen in het kader van het vlees eten dat aan afgoden is geofferd, en aan het houden van speciale dagen in het kader van cultuur waarin de Romeinen leefden. Of het is wellicht de beantwoording van een halachische (= wat is naar de wet?) vraag tussen Joden onderling of men vegetariër zou moeten zijn? Hoe dan ook, het heeft niets te maken met de sabbat, dat is duidelijk te zien in Rom. 14:2, waarin de tegenstelling vegetarisch ten opzichte van vlees eten wordt genoemd, terwijl de Tora vlees eten totaal niet verbiedt. Zie verder David Stern².

"Dat u dan niemand oordele in spijs of in drank, of in het stuk des feest *dags*, of der nieuwe maan, of der sabbatten; welke zijn een schaduw der toekomstige dingen, maar het lichaam is van Christus." (Kol. 2:16,17)

Het lijkt in Kol. 2:16,17 dat Paulus tegen alle gelovigen zegt dat het niet meer uitmaakt welke dag je houdt. Dat is echter niet zo. Paulus spreekt de heidenen aan, de u, die eertijds vervreemd waren, en vijanden door het verstand in de boze werken, en die nu ook verzoend zijn (Kol. 1:21). Die gelovige heidenen zijn niet minderwaardig, in tegendeel, ze zijn in de Heere Jezus volmaakt, en door de doop ook besneden (Kol. 2:10-12), en hoefden zich dus absoluut niet te laten besnijden, zoals een aantal Joden tot hen zeiden. De heidenen hoefden zich niet te houden aan de sabbat, de nieuwe maanden of kosher eten, de messiasbelijdende Joden moesten hen niet de wet opleggen en hen daarover oordelen. De sabbat e.d. zijn immers een schaduw van de dingen die nog komen zullen. Over de gelovigen uit de Joden zegt Paulus hier dus helemaal niets. Hier kan dus niet uit worden geconcludeerd dat de sabbat is afgeschaft. In tegendeel, dit gedeelte is volledig in overeenstemming met de hele Bijbel: de sabbat blijvend voor het Joodse volk, de heidenen geen verplichting om de sabbat te onderhouden.

¹ "Is de Bijbel goed vertaald", Dr. Pinchas Lapide, blz. 101.

² "Jewish New Testament Commentary", David H. Stern, Jewish New Testament Publications, Maryland, USA, 1992.

Het zelfde onderscheid tussen Jood en heiden maakt Paulus in b.v. de Efeze brief, waar hij in Ef. 1:1-12 de zegeningen noemt die “wij”, in die context het Joodse volk, ten deel vallen, en waar pas in Ef. 1:13 de heidenen erbij komen als de “gij”, die er ook bij mogen komen toen ze het evangelie geloofden.

1.2.7 Het belang van een niet gebroken Schrift

Het is van belang dat de Schrift niet gebroken wordt, want hoe zouden wij dan op God aan kunnen? Gelukkig kan de Schrift niet gebroken worden (Joh. 10:35), en is de sabbat die God in het Oude Testament aan Zijn volk Israël heeft gegeven in het Nieuwe Testament niet opeens afgeschaft of veranderd. Anders, hoe zou b.v. Jer. 31:31-34 vervuld kunnen worden, wat ook onder meer staat in de context van de terugkeer van Israël naar hun land in onze tijd, en waarin God belooft om Zijn wet in hun harten te schrijven? Dat is concreet de wet van Mozes, waaronder de sabbat, waarvan God in hun hart legt om die te onderhouden. En Deut. 30:1-10 is wel heel duidelijk, dat het volk Israël heel de wet van Mozes, waaronder de sabbat, zal houden als ze tot de Heere bekeerd zullen zijn (2 Kor. 3:16).

1.3 Wet (verbond) en evangelie

Het is goed om wet en evangelie te onderscheiden.

- De wet (de tien woorden, en andere geboden die in de Tora aan het volk Israël worden gegeven) wordt gegeven in het kader van het verbond tussen God en Abraham en zijn zaad. Voor Israël zijn de verbonden, de wetgeving, waaronder de besnijdenis, de sabbat, kosher eten, de priesterdienst, enz. (Rom. 9:4).
- Het evangelie is de verkondiging van het goede nieuws van de verzoening met God door het bloed van de Heere Jezus de Messias. Dit evangelie is voor Jood en heiden. De Jood is in het verbond (de besnijdenis), de heiden niet (de voorhuid), maar voor zowel Jood als heiden is de verzoening met God door het bloed van de Heere Jezus.

Natuurlijk zijn wet (verbond) en evangelie niet helemaal los van elkaar staande zaken, maar zijn ze aan elkaar gerelateerd:

- In het kader van het verbond is de Messias, de Heere Jezus gekomen, onder de wet (Gal. 4:4), naar de beloften aan de vaders van Israël gedaan (Rom. 15:8, Gal. 3:16).
- Door het bloed van de Heere Jezus staat het verbond vast (Luk. 22:20, Jer. 31:31-34) (Testament = verbond). Door het bloed van de Heere Jezus hadden alle offers van het Oude Testament kracht, en zullen ook alle offers die weer worden gebracht kracht hebben.

Hoewel wet (verbond) en evangelie niet geheel los van elkaar staan, zijn echter daarom wet (verbond) en evangelie niet hetzelfde: wet en evangelie zijn onderscheiden, en voor een goed begrip van de bijbel is het goed om ze niet te scheiden, maar wel te onderscheiden.

Aan de heidenen wordt het evangelie verkondigd, nergens wordt gezegd dat de heidenen de wet van Mozes moeten houden.

Uiteraard betekent dit niet dat heidenen zich nergens aan te houden hebben, de heidenen die in de Heere Jezus geloven hebben genoeg om zich aan te houden, zoals:

- de zeven noachidische geboden, die uitgewerkt diverse geboden betreffen,
- alle voorschriften van het Nieuwe Testament, zoals:
  - geen hoerij, onreinheid, losbandigheid, afgoderij, toverij, veten, twist, afgunst, uitbarstingen van toorn, zelfzucht, tweedracht, partijschappen, nijd, dronkenschap, brasserijen en dergelijke (Gal. 5:19-21), ongeveinsd liefde hebben, afkerig zijn van het kwade, gehecht aan het goede, broederliefde voor elkaar, in eerbetoon elkaar ten voorbeeld, in ijver onverdroten, vurig van geest, de Heere dienen, blij zijn in de hoop, geduldig in de verdrukking, volhardend in het gebed, bijdragend in de noden van de heiligen (denk aan de messiasbelijdende Joden), zich toeliegend op de gastvrijheid,

zegenen wie ons vervolgen, zegenen en niet vervloeken, blij zijn met de blijden, wenen met de wenenden, onderling eensgezind, niet zinnende op hoge dingen, maar zich in het eenvoudige voegen, niet eigenwijs zijn, niemand kwaad met kwaad vergelden, het goede voor hebben met alle mensen, voor zover mogelijk vrede houden met alle mensen (Rom. 12:9-18), en zo staat er in het Nieuwe Testament voor ons nog veel meer.

Ook voor de heidenen is er Gods Tora, Gods instructie. Maar die houdt voor heidenen geen besnijdenis, en geen verplichting voor de sabbat of kosher eten in, hoe goed een dag rust en kosher eten ook moge zijn. Wel echter in het land Israël: als een heiden als toerist het land Israël bezoekt, onderhoud dan met het Joodse volk de sabbat in het land!

Paulus keert zich zeer scherp tegen mensen die de heidenen onder de wet van Mozes willen brengen: Gal. 5:1-10.

Mag een heiden dan wel de sabbat houden? Dat wel. Op zich is het goed om een dag in de week rust te nemen, en om b.v. geen varkensvlees te eten. Want het volk Israël heeft hele goede geboden (Deut. 4:5,6). Maar het is geen verplichting voor de heidenen. En tegen mensen die menen dat ze als heidenen besneden moeten worden is Paulus heel duidelijk: dan zijn ze van de genade vervallen (Gal. 5:4)! Laten wij heidenen niet doen of we Joden zijn, God heeft Zijn verbond opgericht met Abraham en zijn zaad, het volk Israël, en niet met ons. Maar we mogen er wel helemaal bijhoren door het geloof in de Heere Jezus, de Messias. Door het geloof in de Heere Jezus zijn de heidenen ook besneden, namelijk van hart (Kol. 2:11,12). En de Joden die besneden zijn hebben ook de besnijdenis van hart nodig, door het geloof in de Heere Jezus (Deut. 30:6, 2 Kor. 3:14-16).

1.4 De achtste dag in de Tora

De drie grote feesten hebben allemaal een achtste dag:

- Het feest van de ongezuurde broden zeven dagen, voorafgegaan door Pesach (Pasen), tezamen acht dagen (Lev. 23:5-8). (In het Nieuwe Testament wordt de hele periode vaak Pesach genoemd).
- Het beweegoffer moest worden gebracht (Lev. 23:10-14) na de dag van de (wekelijkse sabbat), dit is de dag waarop de Heere Jezus is opgestaan. Van daaraf moeten zeven volkomen sabbatten worden geteld, en dan is het Shavu'ot feest (Pinksteren). Shavu'ot valt dus altijd op de achtste sabbat. En het beweegoffer moest dus altijd worden gebracht na de (wekelijkse) sabbat, dat is de 'achtste' dag.
- Succot (loofhuttenfeest) bestaat uit zeven dagen, gevolgd door de achtste dag (Lev. 23:36). Na de grote dag van het feest (Joh. 7:37) komt nog de achtste dag (Lev. 23:36,39): Simchat Torah.

"We zien dus drie 8-en in de drie Feestperiodes: De eerste periode begint met 8 dagen Feest, de tweede periode is de Pinksterdag, die de 8e Sabbatdag in 50 dagen is en de derde periode wordt met 8 dagen Feest afgesloten. Dit slaat natuurlijk op Christus. ACHT is het getal van BEHOUD. Er vonden 8 mensen behoud in de Ark, en de naam Iésous in het Grieks leidt tot 888 als we de letters I-é-s-o-u-s optellen. Niet de NT schrijvers hebben die vertaalde naam van Yeshua verzonnen, want die stond al veelvuldig in de Septuagint, de Griekse Vertaling van het OT, van zo'n 150 jaar v. Chr. In de Septuagint heet het boek Jozua: Iésous. God had dus ook reeds het Griekse alfabet beschikt en gepredestineerd, zodat de naam van Zijn Zoon zou kloppen. Jezus, Iésous, is 888 en vinden we terug in de drie 8-en van de drie Feesten. (Jezus, Yeshua, betekent bovendien behoud.)

Uitgesplitst zijn er ook nog eens 8 Feesten, waarvan het 8e Feest de laatste dag is van een 8-daags Feest en 8e Dag heet. Bovendien slaat dit Feest op Openbaring 21-22, het Hemelse Jeruzalem. God en het Lam (Iésous-888) verlichten haar en degenen die daar zijn, zijn behouden. Dat is ook het begin van het 8e millennium en de rest van de eeuwig-

heid. De 8 is eeuwig en eindigt nooit, denk maar aan een 8-baan. De 8 is behoud, is eeuwig leven. Daarom kunnen de Feesten ook de 8 Feesten van Behoud genoemd worden.”²

1.5 Sabbat en zondag na de eerste komst van de Heere Jezus

De sabbat is de rustdag gebleven van het Joodse volk.

Zaterdag avond, het begin van de eerste dag is de zondagochtend geworden, maar dan is het nog steeds de eerste dag, de dag van de opstanding van onze Heere Jezus, de achtste dag van de Tora.

Helaas heeft de zondag zich ontwikkeld als een vervanging van de sabbat: sabbat òf zondag, terwijl bijbels gezien de sabbat de rustdag is, en de zondag de dag van de gemeente van de Heere Jezus: sabbat èn zondag. In de heidenwereld, die de Tora niet hoeft te onderhouden, trad een verschuiving op van de bijeenkomst op zaterdagavond naar de zondagmorgen. Na de zondagmorgensamenkomst ging men naar zijn werk.³

Het is triest dat Israël en de kerk helemaal uit elkaar zijn gegroeid. Aan de ene kant werd waarschijnlijk in ongeveer 80 na Christus een formule ingevoerd om drie keer per dag in de synagogen onder de naam van de Nazareeërs de gelovigen te vervloeken. Anderzijds werd de kerk uit heidenen zeer dominant na de val van Jeruzalem in 70 na Christus en helemaal na de ondergang van het land Israël, en speelden antisemitische factoren een rol om de sabbat helemaal weg te doen in ruil voor de zondag.

Is de zondag de dag van de eredienst geworden onder leiding van de Heilige Geest?
Is de zondag de dag van de eredienst geworden vanwege de vervangingstheologie?
Of allebei?

Er zijn vandaag de dag miljoenen mensen die in meer of meerdere mate aandringen op de zondagsrust en zondagsheiliging. En bijna elke christelijke gemeente komt samen op zondag. Anderzijds is er de sabbatsviering. Uiteraard wordt de sabbat door het Joodse volk gevierd, maar daarnaast zijn er steeds meer messiasbelijdende gemeenten die op sabbat samenkomen, zevende dags adventisten en zevende dags baptisten die er op aandringen dat een gelovige de sabbat onderhoudt, en de gemeente op sabbat samenkomt. In dat spanningsveld leven wij. Het is daarom belangrijk als wij een helder zicht hebben op het punt van sabbat en zondag.

De verwarring over sabbat of zondag begint volgens mij bij het niet onderscheiden van Israël en de gelovigen uit de heidenen (volken).⁴ De apostelen in Hand. 15 en Paulus in zijn brieven maken echter terdege onderscheid! Uiteraard moeten we Israël en de gelovigen uit de volken niet scheiden, de God van Israël is ook de God van de gemeente, maar het niet onderscheiden van Israël en de gemeente geeft altijd dwaling en verwarring. Aan de ene kant de (streng) gereformeerde gezindte, met de nadruk op de zondagsheiliging, waarbij de zondag in de plaats van de sabbat is gekomen, omdat men meent dat het verbond van God

¹ Tijdschrift "Waarheid en vrede", Bert Otten, Jaargang 3, nummer 1, Gouda, 30 maart 2006.

² Uit de 8 kunnen ook hele erge conclusies worden getrokken, zoals door de kerkvaders is gedaan (zie Bacchiocchi). Dat moet ons enerzijds voorzichtig maken met het omgaan met de 8, anderzijds hoeven we onze ogen er niet voor te sluiten dat de 8 door God al in alle feesten in de Tora is verwerkt.

³ Zie ook b.v. "De slip van een joodse man vastgrijpen", "Christelijke eredienst in het spoor van de joodse Jezus", Will J. Barnard / Peter van 't Riet, Uitgeversmaatschappij J. H. Kok, Kampen, 1989.

⁴ Dit is de moeite die ik heb met het boek van Bacchiocchi.

met Israël bij de komst van de Heere Jezus opeens (ook) met de gemeente is gesloten.¹ Aan de andere kant de messiasbelijdende Joodse gemeenten, waarbij alle wetten van Israël ook voor de heidenen gelden. Bijbels gezien heeft God echter het volk Israël een aparte plaats gegeven (God heeft Israël als volk uitverkoren), die anders is dan de plaats van de heidenen, of het nu gelovige heidenen zijn, of niet.

Een messiasbelijdende Jood / Jodin onderhoudt uiteraard wèl de sabbat, want hij / zij is gewoon Jood. De gemeente bestaande uit Jood en heiden in één lichaam is net een huisgezin, waarbij man en vrouw één zijn, maar tegelijkertijd een onderscheiden taak en plaats hebben (Ef. 2:19, Gal. 3:28).

1.6 De toekomst

1.6.1 Sabbat

De sabbat is vanaf het begin van de schepping ingesteld, en nooit afgeschaft. Wel is de sabbat door Israël een lange tijd veronachtzaamd, dat een grote toorn van God opriep, en waarom ze onder andere het land zijn uitgevoerd (26:31-35), maar de sabbat is nooit gebroken, en zal in de toekomst gevierd worden:

- De heidenen die aan de sabbat en Gods verbond vasthouden en willen offeren in de tempel zullen dat kunnen doen (Jes. 56:4-7).
- Op de nieuwe hemel en aarde (vernieuwde hemel en aarde) zal op de sabbat alle vlees komen naar Jeruzalem om God te aanbidden (Jes. 66:22,23).
- Wanneer de tempel herbouwd is, zal het volk aanbidden op de sabbat en de nieuwe maan (Ez. 46:3)²

1.6.2 Achtste dag

Ook wanneer de Heere Jezus is teruggekeerd zullen de feesten gewoon gevierd blijven worden. Zie b.v. in Ez. 40-48 welke offers er op de feesten moeten worden gebracht. Verder wordt in Zach. 14 beschreven hoe alle volken met Israël het Loofhuttenfeest moeten vieren. In Matth. 26:29 zegt de Heere Jezus dat Hij weer pesach viert als Hij is teruggekomen. In Openb. 22:2 geeft de boom des levens elke nieuwe maand zijn vrucht tot genezing der heidenen (Ez. 47:7-9).

De feesten zullen in de toekomst blijvend worden gevierd, en daar hoort ook de achtste dag bij. De achtste dag van de feesten blijft bestaan!

---

¹ Helemaal aan de rechterflank van de gereformeerde gezindte leeft het idee dat het verbond vanaf het begin met de uitverkoren gelovigen uit Jood en heiden is gesloten (of met Christus als Hoofd daarvan), en nooit met het volk Israël (tenminste, niet naar het wezenlijke). Daar is Israël helemaal buiten beeld.

² Tenzij dat we alles: Levitische priesters, zonen van Zadok (Ez. 44:15), linnen kleren, wol (vs. 17), zweet (vs. 18), scheren, hoofdhaar knippen (vs. 20), wijn (vs. 21), trouwen (vs. 22), aas, vogels (Ez. 45:1), de offers (Ez. 45), de keukens (Ez. 46:22-24), landverdeling (Ez. 47:13 - Ez. 48:35), enz., allemaal vergeestelijken en niets overhouden van Ez. 40-48 en het daaraan voorafgaande herstel van Israël (Ez. 34-39). Als we alles zo hebben wegvergeestelijkt, dan is uiteindelijk de stroom water (Ez. 47:1-12) de bekende geestelijke stroom vanaf de eerste pinksterdag die de wereld ingaat, afijn, het bekende kerkelijke verhaal. Deze betekenis mogen we er wellicht wel in zien, maar het is fout als de primaire betekenis nooit wordt genoemd.

1.6.3 Symboliek

De zes scheppingsdagen staan symbolisch voor de zesduizend jaar dat deze aarde bestaat (Ps. 90:4, 2 Petr. 3:8), de sabbat is symbool van het zevende duizendtal, het vreedrijk (Jes. 11:6-9, Amos 9:11-15, Hebr. 4:9, Openb. 20:1-6), de achtste dag is symbool voor de eeuwigheid.

1.7 Eindconclusie

Voor de heidenen geldt dat noch bij de schepping, noch na de zondeval, noch na de zondvloed, noch in de periode van de wetgeving op de Sinai tot in de babylonische wegvoering, noch door de Heere Jezus, noch door de apostelen, noch ergens in het Oude of Nieuwe Testament, een gebod wordt gegeven om de sabbat te onderhouden. Er is dus een doorgaande lijn in de Bijbel dat er nergens een gebod is voor de heidenen om de sabbat te onderhouden.

Voor de Joden geldt dat de sabbat al is afgezonderd bij de schepping, en dat de sabbat aan het afzonderlijk gezette volk tot een verbondsteken is gegeven. En dat God Zich zeer zozeer heeft vertoord dat Israël de sabbat niet hield, dat Israël uit haar land is verdreven. En dat zowel de Heere Jezus als de apostelen, ook Paulus, altijd de sabbat hebben gehouden. De sabbat bestaat sinds het begin van de schepping, en zal altijd blijven bestaan, niet afgeschaft en ongebroken. Er is dus een doorgaande lijn in de Bijbel dat het volk Israël de sabbat moet onderhouden.

De zondag wordt als achtste dag beschreven in de Tora als de dag van het beweegoffer in de tempel, wat symbolisch staat voor de opstanding van de Eersteling, de Heere Jezus (1 Kor. 15:20). Dit is dan ook de opstandingsdag van de Heere Jezus. Het is ook de achtste zondag na het feest van de Eersteling dat de Heilige Geest op het shavu'ot feest werd uitgestort en is de dag waarop de eerste gemeenten samenkwamen, en waarop nu verreweg de meeste christelijke gemeenten samenkomen. Er is dus een doorgaande lijn in de Bijbel van de achtste dag in de Tora naar de christelijke zondag. Niet als rustdag, maar wel als dag van het prijzen en loven van onze Heere Jezus.

Het is niet: sabbat òf zondag, maar: sabbat èn zondag. De sabbat is de rustdag, de zondag is de dag om onze Heere Jezus te prijzen en te loven.

Net zo min er echter een gebod is voor heidenen om de sabbat te vieren, is er een gebod voor de heidenen om op zondag samen te komen. Mijn conclusie is: laat elkaar vrij!

Een gemeente die op sabbat samenkomt? Prima.

Een gemeente die op zondag samenkomt? Prima.

Een gemeente die op zondag samenkomt ligt echter meer in de lijn van de Tora en de hele Bijbel dan een christelijke gemeente die op sabbat samenkomt.

In verbondenheid met Israël, het volk van God, is het echter wel heel goed om op sabbat samen te komen. Niet om de wet te houden, maar wel om de relatie met Israël te benadrukken, en uit liefde tot het zo zeer verachte en aangevallen volk van God.

Leg niet aan iemand op om de sabbat te onderhouden. Ook niet impliciet, b.v. "Wij willen Gods geboden doen, en dus onderhouden wij de sabbat.", want onderhouding van de sabbat behoort voor een heiden helemaal niet tot Gods geboden.

1.8 De eeuwigheid

Tenslotte zal God alles en in allen zijn (1 Kor. 15:8). Blijft de achtste dag de dag om de Heere Jezus te loven en te prijzen? In de Bijbel vinden we geen antwoord daarop. Blijft de sabbat de rustdag waarop God aanbeden moet worden (Jes. 66:23), zoals in het vrederijk? Wie zal het zeggen? Als echter het nieuwe Jeruzalem (Openb. 21, 22) een beeld geeft hoe het in de eeuwigheid zal zijn, dan is de eeuwigheid wel erg Joods... (zie artikel Israël, de Bruid). Is het in de eeuwigheid wellicht zoals het zou moeten zijn, de sabbat als rustdag, en tot in alle eeuwigheid God loven en prijzen op ...? Laten we niet te diep door proberen te dringen in zaken die nu nog verborgen zijn, maar laten we God prijzen, en ieder zij in zijn eigen gemoed er van verzekerd op welke dag(en) hij / zij dat doet.

2 Meer weten?

2.1 Boek

Als u meer wilt weten over de Bijbel en daarmee ook de plaats van Israël, lees dan het boek "GOD HEEFT EEN ZOON!", "*Israël in de Schrift en de betekenis van Israël voor de gemeente*", Floor van der Rhee, Uitgeverij Fuma, Delft, 1997, ISBN 90-803952-1-8.

Meer informatie over dit boek en hoe te bestellen is te vinden op de website van [uitgeverij Fuma](#).

2.2 Website

Als meer wilt weten over de Bijbel en daarmee ook de plaats van Israël, kunt u verder de artikelen op de website van [uitgeverij Fuma](#) bezoeken.